

Original research paper

Received: 15.10.2016

Accepted: 15.12.2016

Ewa Kępa

Uniwersytet w Białymstoku

Białystok

e.kepa@uwb.edu.pl

**WYDZIERGAĆ SIEBIE I ŚWIAT. BOMBARDOWANIE WŁÓCZKĄ
JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNO-KULTUROWE**

Słowa kluczowe: *bombardowanie włóczką, graffiti, twórczość codzienna, tożsamość, rękodzielniczy aktywizm*

Bombardowanie włóczką

Yarn bombing to forma *street artu*, która w ciągu ostatnich kilkunastu lat stała się popularna w wielu miejscach na całym świecie. Bombardowanie włóczką, określane również jako *knitting graffiti* (graffiti na drutach), *yarn storming* (szturmowanie włóczką), *yarn graffiti* (włóczkowe graffiti), *guerrilla knitting* (partyzanckie dzierganie) czy *urban knitting* (miejskie dzierganie), polega na umieszczaniu w miejscach publicznych ręcznie wykonanych dzianin i haftów. Wydzierganymi elementami okrywane są drzewa, słupki parkingowe i ławki. Włóczkowe szale otulają pomniki. Wielobarwne graffiti pojawia się również na ścianach i ogrodzeniach¹.

Robienie na drutach i szydełku, tradycyjnie kojarzone z kobiecością oraz wytwarzaniem dzianin na użytek prywatny, za sprawą włóczkowego graffiti wkracza w nowe obszary świadomości społecznej. Rękodzieło umieszczone w przestrzeni miasta przyczynia się tym samym do rekonstrukcji znaczeń przypisanych robótkom ręcznym, otwierając jednocześnie debatę dotyczącą redefiniowania ról społecznych przypisanych kobietom i mężczyznom². W prezentowanym artykule zwrócę uwagę na złożone motywy leżące u podstaw tworzenia włóczkowego *street artu*. Interesować mnie będą przede wszystkim zagadnienia takie, jak dzierganie i tożsamość, rola kreatywności w życiu codziennym oraz *yarn bombing* jako zjawisko estetyczne i forma *craftivismu*.

¹ Por. M. Moore, L. Prain, *Yarn Bombing. The Art of Crochet and Knit Graffiti*, Vancouver 2009, s. 17-18.

² Por. A. Myzelev, *Whip Your Hobby into Shape: Knitting, Feminism and Construction of Gender*, „Textile: Cloth and Culture” 2009, t. 7, nr 2, s. 149.

„Dziergane” graffiti jako przejaw twórczości codziennej

Twórczość – tak elitarna, przejawiająca się w dziełach geniuszy, jak i codzienna, egalitarna – odgrywa ogromne znaczenie w rozwoju człowieka. Dzięki niej konstruuje on własną tożsamość oraz zaspokaja potrzeby, do których należą między innymi ekspresja siebie, potrzeby komunikowania się oraz wywierania wpływu na otaczającą rzeczywistość³. „Dziergane” graffiti można z pewnością postrzegać jako przejaw twórczości dostępnej i obecnej w życiu każdego człowieka, jako aktywność nie tylko uniwersalną, ale i konieczną do przetrwania jednostek i całego gatunku ludzkiego⁴. Twórczość egalitarna powstaje przede wszystkim w wymiarze osobistym jako wyraz indywidualności i samorealizacji jednostki. Społeczne oddziaływanie dzieła, jego ponadczasowość i zdolność inspirowania innych twórców, najistotniejsze w twórczości elitarniej, nie są tu najważniejsze. Efekty twórczych działań codziennych nie muszą być niepowtarzalne i wyjątkowe. Istotne jest tu nie tyle wykonane przez człowieka dzieło, ile przeżycie siebie jako podmiotu kreacji⁵.

W wymiarze osobistym twórczość codzienna pomaga w rozwiązywaniu bieżących problemów, dokonywaniu konsumenckich wyborów, jest ponadto niezbędna w procesie konstruowania poczucia własnego „ja”⁶. W codzienności dokonuje się kształtowanie naszej tożsamości, naszego stylu życia. To proces wymagający twórczego zaangażowania polegający na operowaniu materiałami pochodzącymi ze świata kultury, które trzeba kreatywnie przetwarzać. O kształcie naszego „ja” decyduje rodzaj podejmowanych działań, język, którym się posługujemy, interakcje, w które wchodzimy, przedmioty i sposób, w jaki ich używamy, wygląd zewnętrzny, sposób zachowania itp. Twórcze praktyki kulturowe stanowią istotę procesu „stwarzania siebie”⁷. W warunkach płynnej nowoczesności postawa twórcza pomaga ponadto adaptować się do szybko zmieniających się warunków społeczno-kulturowych⁸.

Definiując twórczość codzienną, Ruth Richards uwzględnia jej dwa aspekty. Po pierwsze zwraca uwagę na wytwór (*product*) działań kreatywnych, który cechuje się oryginalnością (lub względną wyjątkowością w ramach danej grupy odniesienia), ma znaczenie dla podmiotu działającego oraz koresponduje z potrzebami najbliższego otoczenia. Richards postrzega kreatywność także jako proces (*process*), styl działania, postawę życiową i wewnętrzną siłę pomagającą człowiekowi dostosować się do zmieniających się realiów życia oraz przyczyniającą się do jego samorozwoju⁹. W bom-

³ Por. G. Mendecka, *Wprowadzenie*, [w:] *Oblicza twórczości*, red. G. Mendecka, Katowice 2010, s. 7.

⁴ Por. M. Modrzejewska-Świgulska, *Badanie twórczości codziennej – perspektywa biograficzna*, [w:] *Metody badań pedagogicznych nad twórczością. Teoria i empiria*, red. K.J. Szmidt, Łódź 2009, s. 148-149; R. Richards, *Everyday creativity. Process and way of life – four key issue*, [w:] *The Cambridge Handbook of Creativity*, red. J.C. Kaufman, R.J. Sternberg, Cambridge 2010, s. 110.

⁵ Por. M. Modrzejewska-Świgulska, op. cit., s. 148-149; G. Mendecka, op. cit., s. 7.

⁶ Por. M. de Certeau, *Wynaleźć codzienność. Sztuki działania*, tłum. K. Thiel-Jańczuk, Kraków 2008.

⁷ Por. P. Willis, *Wyobraźnia etnograficzna*, tłum. E. Klekot, Kraków 2005, s. 15-16, 27.

⁸ Por. Z. Bauman, *Płynna nowoczesność*, tłum. T. Kunz, Kraków 2006.

⁹ Por. R. Richards, op. cit., s. 189, 191-193.

bardowaniu przędzą bez trudu odnajdujemy dwa aspekty twórczości codziennej opisywane przez Richards. Są to otulające miasto włóczkowe wytwory oraz cechująca dziergających postawa życiowa najogólniej wyrażająca się w potrzebie wywierania pozytywnego wpływu na otaczającą ich rzeczywistość.

***Yarn bombing* – niepokojący argument wizualny wysuwany w dyskusji podejmowanej w obronie cenionych idei i wartości**

Bombardowanie włóczką to burzenie ustalonego porządku poprzez zastosowanie środków estetycznych. Argumentowanie estetyczne, które polega na odwoływaniu się do określonej konwencji stylistycznej w celu wywołania zamierzonej reakcji u odbiorców, w przypadku *knitting graffiti* sprowadza się między innymi do nawiązywania do tradycji graffiti malowanego na murach. Twórcy „dziewiarskiej partyzantki” podkreślają, że, w odróżnieniu od „graffiti tradycyjnego”, ich wytwory są ulotne i tymczasowe, nie niszczą obiektów, na których są umieszczane. Ponadto bombardujący włóczką często starają się działać legalnie, zdobywając pozwolenie na „publikowanie” swoich prac w przestrzeni miasta. O swoich działaniach mówią, że są „słodkie” („*sweet*”) i „żartobliwe” („*whimsical*”), pozostając w opozycji do „agresywnego” („*aggressive*”) i „kryminalnego” („*criminal*”) charakteru graffiti malowanego na murach¹⁰. Autorka książki *Urban Knits* napisała: „Wielniana wersja graffiti jest łagodniejsza od swojego ostrego odpowiednika” („*The wool version of graffiti is gentler than its hard counterpart*”) ¹¹.

Siła oddziaływania włóczkowego graffiti tkwi przede wszystkim w wyobraźni i kreatywności jego twórców. Obecność w przestrzeni miasta miękkich, przytulnych, ciepłych i kolorowych dzianin zazwyczaj zaskakuje przechodniów. Jak zauważa Joanna Mann, skuteczność oddziaływania włóczkowego graffiti wynika z jego zdolności wyrywania osób przechadzających się po mieście z „postawy zblazowanej”. Badaczka nawiązuje tym samym do twórczości Georga Simmela, który pisał o cechujących się obojętnością i sceptycyzmem zachowaniach mieszkańców metropolii unikających zaangażowania emocjonalnego w otaczające ich środowisko miejskie, chcących ochronić w ten sposób własną psychikę przed nadmiarem bodźców¹². *Yarn bombing*, „przenika postawę zblazowania” („*penetrates the blasé attitude*”) za sprawą emocji, które wywołuje. Humor i zaskoczenie, jakimi operują twórcy włóczkowego *street artu*, powodują, że elementy środowiska miejskiego, na co dzień mijane z obojętnością, stają się zauważalne, nabierając nowych znaczeń. Joanna Mann wspomina o kobiecie, która opowiadała jej o tym, jak wracając po pracy do domu, dostrzegła drzewo ubrane w pasiaste getry. Zachwycona okrzyknęła je, zrobiła mu kilka zdjęć, uśmiechnęła się oraz, jak przyznała, uświadomiła sobie, że jest w parku, którego nie dostrzegła przez ostatnie

¹⁰ Por. L.A. Hahner, *Yarn Bombing and Argument by Aesthetic Appropriation*, [w:] *Disturbing Argument. Selected Works from the 18th NCA/AFA Alta Conference on Argumentation*, red. C.H. Palczewski, London and New York 2015, s. 70.

¹¹ S. Werle, *Urban Knits*, New York 2011, s. 4 (teksty obcojęzyczne zamieszczone w artykule w tłumaczeniu autorki, jeśli nie zaznaczono inaczej).

¹² Por. J. Mann, *Towards a Politics of Whimsy: Yarn Bombing the City*, „Area” 2015, t. 47, nr 1, s. 68-69; G. Simmel, *Mentalność mieszkańców wielkich miast*, [w:] idem, *Most i drzwi. Wybór esejów*, Warszawa 2006, s. 120-121.

siedem lat¹³. Oczywiście przechodnie nie zawsze reagują pozytywnie na irracjonalną obecność włóczki w mieście. Nie zmienia to jednak faktu, że wyrwa ich ona ze stanu zubożenia stanowiącego immanentną część codzienności.

Twórcy włóczkowych prac są przekonani, że ich działalność otwiera ludzkie umysły poprzez modyfikowanie sposobu postrzegania miasta¹⁴. Cele przyświecające dziergającym są zróżnicowane. Jedni wykonują ścieg za ściegiem z myślą o „ociepleniu” miast, uczynieniu ich bardziej przyjaznymi. Inni buntują się przeciwko konsumpcjonizmowi i życiu w pośpiechu. Zwalniają tempo, tworząc ręcznie rzeczy wyjątkowe i niebanalne. *Knitting graffiti* bywa przez nich traktowane jako „narzędzie” wyrażania alternatywnego punktu widzenia, zwracania uwagi na cenione wartości i idee. Dzierganie staje się tym samym formą inicjowania i prowadzenia politycznego i społecznego dialogu.

Kreatywność i wyobraźnia dziergających jako źródło mikropolitycznych zmian

Niejednokrotnie twórcom włóczkowego graffiti chodzi głównie o to, by uczynić otoczenie bardziej kolorowym, wywołać uśmiech na twarzach ludzi, którzy zapomną na chwilę o trapiących ich problemach¹⁵. Socjolożka i członkini Poznańskiej Partyzantki Włóczkowej w odpowiedzi na pytanie o powody zajmowania się *knitting graffiti* stwierdziła, że w uprawianej przez nią twórczości chodzi o to, by „[...] upiększyć, oswoić, ocieplić miejską przestrzeń. Żeby »coś« wyrwało nas z rutyny, obudziło. Kolorowe włóczki kontrastują z szarością miasta. Czasem robimy to po prostu dla zabawy. Żeby było fajnie”¹⁶. Londyńska grupa Knit the City z podobnych powodów udekorowała niewielkimi zwierzątkami poręczę Mostu Londyńskiego, wydziergała pokrowiec na budkę telefoniczną na placu Parliament Square oraz ozdobiła postaciami z baletu *Dziadek do Orzechów* balerinę przed gmachem Opery Królewskiej (Royal Opera House). Zdaniem grupy przywołane akcje miały wnieść do miasta „odrobinę poczucia humoru”¹⁷. Określana „matką *yarn bombingu*” Magda Sayeg także mówi o wprowadzaniu do przestrzeni miasta czegoś, co jest „cieple i ludzkie” („*warm and human*”), o realizowaniu „pozytywnego projektu” („*positive project*”) i inicjowaniu dialogu, w którym pierwsze pytanie brzmi: „o co chodzi?” („*what is going on?*”)¹⁸.

¹³ Por. J. Mann, op. cit., s. 69.

¹⁴ Por. L.A. Hahner, op. cit., s. 70.

¹⁵ Por. J. Tsai, 'Yarn-bombing' Artists Hit a Number of Bay Area Cities with Unexpected and Whimsical Knitted Creations, „The Mercury News”, 29.09.2014, www.mercury-news.com/2014/09/29/yarn-bombing-artists-hit-a-number-of-bay-area-cities-with-unexpected-and-whimsical-knitted-creations/ [dostęp: 28.10.2016].

¹⁶ Za: S. Wilczak, *Szydelko kontra sprej*, „Wysokie Obcasy” 14.04.2011, www.wysokie-obcasy.pl/wysokie-obcasy/1,96856,9400665,Szydelko_kontra_sprej.html [dostęp: 23.09.2016].

¹⁷ Por. AltArtist, *Knit The City Yarnstorm Royal Opera House*, www.altartist.com, 23.12.2009, www.youtube.com/watch?v=2LK-f-q4ESI [dostęp: 18.10.2016]; AltArtist, *Knit The City Yarnstorm London Bridge*, www.altartist.com, 14.10.2010, www.youtube.com/watch?v=ip5LxyTziqg, [dostęp: 18.10.2016]; *It's a Stitch up: London Knitters on the Loose*, „Now. Here. This” 2011, now-here-this.timeout.com/2011/10/21/knit-the-city/ [dostęp: 18.02.2016].

¹⁸ Por. M. Sayeg za: *yarn graffiti documentary teaser.mov*, reż. S. Gonzalez, 31.03.2011, www.youtube.com/watch?v=72icK-BED6A#t=40 [dostęp: 1.09.2016]; M. Sayeg za: S. Hays,

Tworzenie barwnych dzianin jest wyrazem kreatywności oraz zachętą do bycia twórczym na rzecz zmiany siebie i świata na lepsze¹⁹. Robienie na drutach i szydełku przyjmuje często formę mikropolitycznego gestu, który ma zgodnie z intencją dziergających zostać w szczególny sposób odnotowany przez tych, którzy stają się jego odbiorcami. *Yarn bombing* „spotyka się” w tym miejscu z *craftivismem*, u podstaw którego leży przekonanie, że „drobne akty oporu” są zdolne wywierać wpływ na rzeczywistość społeczno-polityczną²⁰. „Rękodzielniczy aktywizm” wpisuje się tym samym między innymi w ideę zagłuszania kultury (*culture jamming*)²¹ jako akt oporu wobec kultury konsumpcyjnej podejmowany w ramach codzienności, aby przekształcić społeczeństwo poprzez promowanie demokratycznej i krytycznej formy obywatelstwa²². Zdaniem Betsy Greer, która zapoczątkowała rękodzielniczy aktywizm, oddziaływanie ręcznie wykonanych artefaktów, w tym dzianin i tkanin, umieszczanych w przestrzeni publicznej polega przede wszystkim na inicjowaniu dyskusji dotyczących idei przyświecających ich autorom i wykonawcom²³. Istotą *craftivismu* jest zatem doświadczenie zbiorowego upodmiotowienia, działanie, ekspresja i dialog²⁴. Greer przekonuje dziergających, by wziąć sprawę w swoje ręce, zachęca, by „stać się zmianą, którą chcemy zobaczyć w świecie”²⁵.

W ujęciu Betsy Greer *craftivism* ma być rodzajem „cichego aktywizmu” (*„quiet activism”*)²⁶. Ręczne wytwarzanie rzeczy prowadzić ma do lepszego zrozumienia demokracji, przypominać ludziom, że „mają władzę”. Istotą *craftivismu* tkwi w tworzeniu dzieł, które prowokują ludzi do zadawania pytań²⁷. Oddziałuje on na styl życia tych, którzy się nim zajmują, oraz tych, którzy stają się jego odbiorcami. Wokół idei rękodzielniczego aktywizmu powstają społeczności. Celem wielu z nich jest emancypacja oraz bunt przeciwko globalnemu kapitalizmowi i społeczeństwu postindustrialnemu wyrażone w kreatywnej pracy rąk. *Craftivism* to wprowadzanie nawet bardzo niewielkich zmian. To dzielenie się z innymi tym, co się ma do powiedzenia, ujawnianie wewnętrznych przemyśleń, które „odbijają się echem w dłoniach i mkną dalej w świat”²⁸.

Yarn-Bombing With Magda Sayeg, „Smear Magazine” 5.04.2016, smearmagazine.com/yarn-bombing-magda-sayeg/ [dostęp: 1.09.2016].

¹⁹ Por. B. Greer, *Knitting Craftivism: From My Sofa to Yours*, [w:] *Craftivism. The Art. Of Craft and Activism*, red. B. Greer, Vancouver 2014, s. 8.

²⁰ *Craftivism* to określenie, stanowiące połączenie słów *craft* (rękodzieło) i *activism* (aktywizm). Jego autorką jest Betsy Greer, która w 2003 r. założyła witrynę internetową craftivism.com.

²¹ Zagłuszanie kultury to działanie zmierzające do kontestacji i „ośmieszenia kultury, którą wszyscy uznają za zjawisko normalne i nawet nie zastanawiają nad jej jednostronnością”, do „uwrażliwienia milionów na narzuconą konwencję konsumpcyjnego społeczeństwa” (K. Krzysztofek, *Zagłuszanie kultury masowej*, „Kultura i Historia” 2011, nr 20, www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3001 [dostęp: 25.10.2016].

²² Por. E. Garber, *Craft as Activism*, „The Journal of Social Theory in Art Education” 2013, t. 33, s. 60.

²³ Por. B. Greer, <http://craftivism.com> [dostęp: 12.10.2016].

²⁴ Por. E. Carpenter, *Activist Tendencies in Craft*, [w:] *Concept Store No. 3: Art, Activism and Recuperation*, Arnolfini, Bristol 2010, research.gold.ac.uk/3109/ [dostęp: 12.10.2016].

²⁵ Por. Craftivist Collective, *Mini Banner*, craftivist-collective.com, 14.04.2015, craftivist-collective.com/blog/2015/04/mini-protest-banner/ [dostęp: 12.10.2016].

²⁶ Por. B. Greer, *Knitting Craftivism...*, s. 8.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Por. L. O’Farrell, *How a Knitted Mouse Made Me a Craftivist*, [w:] Greer B., *Craftivism...*, s. 111.

Ludzie zatrzymują się, by popatrzeć i dotknąć „dzierganego” graffiti, zadając jednocześnie pytanie o sens napotkanej pracy. Włóczkowe graffiti prowokuje do zastanowienia, naruszając logikę miejskich przestrzeni. Znaki drogowe nie potrzebują bowiem kombinezonów, pomniki – szalików. Nie marzną też rowerowe stojaki. *Yarn bombing* tworzony w imię określonej idei, to rodzaj politycznej interwencji o charakterze odmiennym od wygłaszania haseł umieszczanych na plakatach czy skandowanych podczas ulicznych demonstracji. Subtelny, zabawny i nieoczywisty, zapraszający, by spojrzeć na rzeczywistość w nowy sposób, by dostrzec w niej to, co niezauważalne²⁹.

Craftivism jest rodzajem aktywizmu konstruktywnego zachęcającego do podejmowania dialogu i nawiązywania międzyludzkich interakcji. Za jego sprawą tematy kontrowersyjne i trudne stają się przedmiotem dyskusji. Przykładem wspomnianej formy działania może być między innymi globalna akcja zatytułowana *The Big Breast* przeprowadzona 1 października 2011 roku z myślą o podniesieniu świadomości dotyczącej raka piersi. W jej ramach w wielu miastach świata umieszczano włóczkowe piersi³⁰. Innym przykładem aktywizmu dziergających jest inicjatywa Kai Marie Lereeng Kvembakken, która w roku 2011, w odpowiedzi na strzelaninę w Oslo i na wyspie Utøya, stworzyła wzory serca o nazwie *OsLove knitted heart pattern* do wykonania na drutach. Zapraszając do ich dziergania i umieszczania w okolicy stolicy Norwegii, Kaja przekonywała, że drobne miękkie serca wzbudzą nadzieję tam, gdzie świat wypełnia cierpienie. Miesiąc później powstała akcja dziergania serc dla Wielkiej Brytanii. Ręcznie robione serca *The Union Jack Lovedon Heart* powstały, by „dać nękaną zamieszkami Anglii trochę miłości”. Umieszczano je w całej Wielkiej Brytanii. Warto podkreślić, że obie akcje rozwinęły się w błyskawicznym tempie za sprawą portalu Raverly zrzeszającego miliony dziergających z całego świata³¹.

Włóczkowi aktywiści działają także na rzecz pokoju na świecie, głosząc między innymi: „Czyń rękodzieło, nie wojnę” (*„Make craft, not war”*), „Zamiast zrzucić bomby, zacznij narzucać oczka” (*„Drop stitches not bombs”*)³². Duńska artystka Marianna Jørgensen w ramach protestu przeciwko zaangażowaniu Danii w wojnę w Zatoce Perskiej „rozbroiła” czołg M.24 Chaffee, zakładając mu różowy pokrowiec³³. To zaledwie kilka przykładów akcji podejmowanych przez włóczkowych aktywistów.

Dzierganie, które łączy

W praktykach dziergania „dla miast” tkwi potencjał integrowania ludzi. Tworzenie dzianin mających zaistnieć w miejskiej przestrzeni zazwyczaj wymaga wiele pracy.

²⁹ Por. J. Mann, op. cit., s. 69.

³⁰ *The Big Breast Global Yarnbombing Event*, Portal Społecznościowy Facebook, www.facebook.com/The-Big-Breast-Global-Yarnbombing-Event-for-October-1st-2011-190588694313044/?ref=page_internal [dostęp: 12.10.2016].

³¹ Por. L. O’Farrell, op. cit., s. 107-109.

³² Por. Yarn Bombing. A Ball of Yarn Can Create Dreams, *Craft not War*, 2012, yarn-bombing.com/2012/04/13/craft-not-war-7-2/, [dostęp: 23.02.2016].

³³ Por. E. Carpenter, op. cit.; por. *It’s a Knit-In*, „Independent”, 23.03.2004, www.independent.co.uk/news/uk/this-britain/its-a-knit-in-65547.html [dostęp: 30.10.2016].

Z tego powodu włóczkowe instalacje wykonywane są przez grupy liczące, w zależności od skali przedsięwzięcia, od kilku do nawet kilkuset osób. Odpowiednio do potrzeb i celów ich działalność zogniskowana jest lokalnie bądź wykracza poza ramy najbliższego środowiska. W integrowaniu wspólnot zawiązujących się wokół *yarn bombingu* znaczącą rolę odgrywają media społecznościowe. Większość projektów wymagających współpracy realizowanych jest dzięki Internetowi. Twórcy niektórych z nich nawet nie spotykają się ze sobą³⁴. Bombardujący przędzą, buntujący się przeciwko neoliberalizmowi i konsumeryzmowi, przewrotnie i z sukcesem wykorzystują w ten sposób nowe technologie jako narzędzia mobilizowania i zwiększania partycypacji zaangażowanych rękodzielników w tworzeniu coraz to nowych projektów³⁵.

Media społecznościowe umożliwiają dzierganie ponad podziałami. Nieważne ile mamy lat, jaka jest nasza narodowość, rasa, płeć, zawód czy wiek. Najbardziej istotne pozostają wartości i idee, które leżą u podstaw podejmowania rękodzielniczych akcji. Przykładem jednej z nich jest kampania *Wool Against Weapons* zorganizowana w ramach programu *Action AWE (Atomic Weapons Eradication)* stworzonego w celu wstrzymania produkcji broni jądrowej w brytyjskich fabrykach w Aldermaston i Burghfield³⁶. W jej ramach wydziergano różowy siedmiomilowy szal, który połączył ze sobą dwie wymienione miejscowości. W jego tworzenie zaangażowały się setki ludzi, także spoza Wielkiej Brytanii³⁷. Elementy, z których go uszyto, trafiły później do potrzebujących w Tanzanii, Syrii i Wielkiej Brytanii³⁸.

Włóczkowe graffiti nie zawsze przybiera tak imponujące rozmiary. Najczęściej bombardowanie przędzą zwolennicy robótek ręcznych wykonują wspólnie z przyjaciółmi, umieszczając swoje prace w najbliższym otoczeniu. W taki właśnie sposób działają *Saskie Trykoty*. Grupa, którą tworzy trójka znajomych mieszkających w Warszawie przy ulicy Saskiej, regularnie ubiera okoliczne drzewa oraz zakłada czapki na uliczne słupki³⁹. Także *Szydelkowe Fanaberie* swoje akcje przeprowadzają, ubarwiając przestrzeń, która jest im bliska⁴⁰.

Knitting graffiti bywa inicjowane także przez instytucje kultury i władze miast. Najczęściej projekty realizowane w ten sposób służą promocji muzeów, galerii, stają się atrakcją turystyczną, towarzyszą lokalnym wydarzeniom, wzmacniając jednocześ-

³⁴ Por. E. Solomon, *Homemade and Hell Raising Through Craft, Activism, and Do-It-Yourself Culture*, „PsychNology Journal” 2013, vol. 11, nr 1, s. 17.

³⁵ Por. J. Turney, *The Culture of Knitting*, London 2009, s. 204.

³⁶ Por. *Action AWE*, actionawe.org/topics/welcome-to-action-awe/, [dostęp: 13.10.2016].

³⁷ Por. R. Johnson, J. Rose, *Guerilla Woolfare: Against the Madness of Mutually Assured Destruction*, „Open Democracy”, 8.08.2014, www.opendemocracy.net/5050/rebecca-johnson-jaineroose/guerilla-woolfare-against-madness-of-mutually-assured-destruction [dostęp: 13.10.2016].

³⁸ Por. *Wool Against Weapons*, www.woolagainstaweapons.co.uk/ [dostęp: 13.10.2016].

³⁹ Por. *Saskie Trykoty*, Portal Społecznościowy Facebook, www.facebook.com/SaskieTrykoty/timeline?ref=page_internal, [dostęp: 22.02.2016]; *Inspirowani Naturą, Welniane bombardowanie*, inspirowaninatura.pl 28.02.2014, inspirowaninatura.pl/welniane-bombardowanie/ [dostęp: 22.10.2016].

⁴⁰ Por. P. Wolniewicz, *Szydelkowe Fanaberie ponownie w akcji*, „Więści Lubońskie. Niezależny Portal Mieszkańców”, 20.03.2016, wiescilubonskie.pl/szydelkowe-fanaberie-ponownie-w-akcji/ [dostęp: 13.10.2016]; *Powiatowa 17. 11/16*, „Powiatowa 17. Magazyn dla Mieszkańców Powiatu Poznańskiego”, TVP3 Poznań, 11 IV 2016, www.youtube.com/watch?v=j3h0YDFsWuc [dostęp: 13.10.2016].

nie więzi między mieszkańcami. Przykładem tego rodzaju współpracy jest zorganizowane w roku 2013 na zamówienie władz Pittsburgha przedsięwzięcie koordynowane przez grupę Knit the Bridge, w ramach którego 1800 osób wykonało na drutach i szydełku 580 kolorowych pledów umieszczonych później na moście znajdującym się nieopodal Muzeum Andy'ego Warhola (Andy Warhol Museum). Po miesiącu koce rozłączono, uprano i przekazano domom opieki i schroniskom dla bezdomnych⁴¹.

W Denver w 2013 roku grupa Ladies Fancywork Society na zamówienie miejskiego muzeum sztuki Denver Art Museum wykonała pracę pod tytułem *Garden of the DAMed*. Kompozycja składała się z szydełkowych kwiatów i zwierząt. Goście odwiedzający galerię mogli odłączać jej elementy i zabierać je ze sobą do domu⁴².

Przykładem projektu będącego wynikiem współpracy pomiędzy artystą i lokalną społecznością są realizacje Agaty Oleksiak (o pseudonimie Olek), która pokryła dzianiną dwa domy – jeden w mieście Avesta w Szwecji, drugi w mieście Kevara w Finlandii. Artystka, znana ze swoich imponujących realizacji tworzonych na całym świecie, od Nowego Jorku po Indie, w swojej pracy wykorzystwała włóczkę w jasnoróżowym kolorze, który symbolizuje nadzieję. Dzieło powstało we współpracy z kobietami uchodźcami potrzebującymi domu i własnego miejsca na ziemi. Agata Oleksiak podkreśla, że przeprowadzane przez nią akcje udowadniają, iż razem ludzie stają się silniejsi i mogą wiele zdziałać⁴³.

Neowspólnoty zawiązujące się wokół idei dziergania z innymi są zróżnicowane. Czasem przynależące do nich osoby nie spotykają się ze sobą twarzą w twarz. Jednocześnie dziergające grupy tworzą się w ramach sąsiedzkich społeczności. Niektóre zrzeszenia, często jedynie tymczasowe, formują się z kolei w odpowiedzi na zaproszenia instytucji kultury czy władz miast. Istotą wszystkich wymienionych form współpracy jest dzielenie się z innymi swoją pasją oraz wykonywanie rękodzieła w imię cenionych wartości.

Zakończenie

Autorzy włóczkowego *street artu* robótki ręczne wykorzystują między innymi jako narzędzie pomocne w procesie poszukiwania siebie i własnego miejsca w świecie. Wśród twórców *yarn bombingu* znajdziemy uznanych artystów oraz amatorów. Bombardowanie włóczką zaciera granice pomiędzy sztuką i życiem, podając w wątpliwość podział na „sztukę wysoką” i „sztukę niską”. W ramach *knitting graffiti* każdy może sięgnąć po druty, nici i szydełka, by tworząc rękodzieło, wyrazić siebie i swój sposób pojmowania świata. Nie każdy przykład włóczkowej partyzantki uobecnia wartości ar-

⁴¹ Por. A. Hamilton, *Pittsburgh Bridge Gets a 'Yarn Bomb' Makeover*, „Time.com”, 13.08.2013, newsfeed.time.com/2013/08/13/pittsburgh-bridge-gets-a-yarn-bomb-makeover/ [dostęp: 18.09.2016].

⁴² Por. J. Kopke, *Q&A with Ladies Fancywork Society*, denverartmuseum.org/article/staff-blogs/untitled-60-signature-x-lfs-1 [dostęp: 27.09.2016].

⁴³ Por. Instytut Polski w Sztokholmie (*Polska Institutet Stockholm*), *Agata Oleksiak (Olek) na Avesta Art 2016*, 2016, www.polskainstitutet.se/pl/olek_na_avestaart [dostęp: 7.10.2016]; L. Cooke, *Artist covers two houses in bright pink crochet as a symbol of hope for refugees*, „Inhabitat.com”, 9.08.2016, inhabitat.com/artist-covers-two-houses-in-bright-pink-crochet-as-a-symbol-of-hope-for-refugees/ [dostęp: 7.10.2016].

tystyczne definiowane jako „szczególna kwalifikacja dzieła będąca następstwem znajdowania się w danym przedmiocie pewnego doboru jakości wartościowych”⁴⁴. Niezależnie jednak od tego, czy działania polegające na umieszczaniu dzianin w przestrzeni publicznej są estetycznie i artystycznie wartościowe, celem ich obecności w mieście jest przede wszystkim zaskakiwać i prowokować do zadawania pytań. Wykonywanie ściegu za ściegiem to rodzaj wypowiedzi będącej wyrazem wiary w lepsze jutro, to wołanie o wolność, równość i sprawiedliwość dla wszystkich, „uroczy sposób wypowiedziania na głos tego, co mamy głęboko w sercu” („*lovely way of saying out loud what we have had in our heart*”)⁴⁵.

Wspólne działania oraz dzielenie się efektami swojej pracy stanowią bardzo istotny powód podejmowania twórczości codziennej. Dzierganie z innymi oferuje również możliwość przynależenia do wspólnot zawiązywanych tak w ramach lokalnych społeczności, jak i nowoplemion komunikujących się ze sobą *on-line*. Twórczość codzienna, w tym działalność dziergających *craftivistów*, rozkwita bujnie w cyberprzestrzeni. Bombardujący włóczką rozwijają swoje pasje i realizują projekty, czerpiąc z zasobów oraz możliwości publikowania i komunikowania się, jakie oferuje Internet⁴⁶. *Knitting graffiti* pozwala zaistnieć w przestrzeni publicznej, być kreatywnym oraz mieć poczucie wpływu na otaczającą rzeczywistość. Zajmowanie się włóczkową partyzantką jest barwnym sposobem zaznaczenia własnej wyjątkowości.

Niezależnie od tego, czy *yarn bombing* postrzegamy jako zjawisko, które, jak wiele innych przykładów codziennej twórczości oddolnej, wchłaniane jest przez korporacje i wolny rynek, czy też jako nie zawsze udany projekt zmierzający do redefinicji ról społecznych odgrywanych przez kobiety i mężczyzn w przestrzeni prywatnej i publicznej⁴⁷, nie sposób zaprzeczyć, że włóczkowe graffiti integruje tysiące osób na całym świecie traktujących je jako sposób na wyrażanie siebie. Nie bez powodu tak wielu ludzi z różnych przyczyn podejmuje wyzwanie wyrażone słowami: „Jedna nić, dwa druty i świat jako galeria. Nieźle jak na początek rewolucji” („*One thread, two needles, and the world as an art gallery. Not bad start for revolution*”)⁴⁸.

Bibliografia

- Action AWE*, actionawe.org/topics/welcome-to-action-awe/ [dostęp: 13.10.2016].
AltArtist, *Knit The City Yarnstorm London Bridge*, www.altartist.com, 14.10.2010, www.youtube.com/watch?v=ip5LxyTziqg [dostęp: 18.10.2016].
AltArtist, *Knit The City Yarnstorm Royal Opera House*, www.altartist.com, 23.12.2009, www.youtube.com/watch?v=2LK-f-q4ESI [dostęp: 18.10.2016].
Bauman Z., *Płynna nowoczesność*, tłum. T. Kunz, Kraków 2006.

⁴⁴ R. Ingarden, *Studia z estetyki*, t. III, Warszawa 1970, s. 274.

⁴⁵ Por. L. O'Farrell, op. cit., s. 111.

⁴⁶ D. Gauntlett, *Making is connecting. The Social Meaning of Creativity, from DIY and Knitting to YouTube and Web2.0*, Cambridge-Malden 2011, s. 1, www.makingisconnecting.org [dostęp: 19.10.2016].

⁴⁷ Wspomniane zagadnienia odnotowuję i celowo pomijam, ponieważ wykraczają poza ramy prezentowanego artykułu.

⁴⁸ L. O'Farrell, op. cit., s. 111.

- Carpenter E., *Activist Tendencies in Craft*, [w:] *Concept Store No. 3: Art, Activism and Recuperation*, Bristol 2010, research.gold.ac.uk/3109/ [dostęp: 12.10.2016].
- Certeau M. de, *Wynaleźć codzienność. Sztuki działania*, tłum. K. Thiel-Jańczuk, Kraków 2008.
- Cooke L., *Artist covers two houses in bright pink crochet as a symbol of hope for refugees*, „Inhabitat.com”, 9.08.2016, inhabitat.com/artist-covers-two-houses-in-bright-pink-crochet-as-a-symbol-of-hope-for-refugees/ [dostęp: 7.10.2016].
- Craftivist Collective, *Mini Banner*, craftivist-collective.com, 14.04.2015, craftivist-collective.com/blog/2015/04/mini-protest-banner/ [dostęp: 12.10.2016].
- Garber E., *Craft as Activism*, „The Journal of Social Theory in Art Education” 2013, t. 33.
- Gauntlett D., *Making is connecting. The Social Meaning of Creativity, from DIY and Knitting to YouTube and Web 2.0*, Cambridge-Malden 2011, www.makingis-connecting.org [dostęp: 19.10.2016].
- Greer B., *Knitting Craftivism: From My Sofa to Yours*, [w:] *Craftivism. The Art. Of Craft and Activism*, red. B. Greer, Vancouver 2014.
- Greer G., craftivism.com [dostęp: 12.10.2016].
- Hahner L.A., *Yarn Bombing and Argument by Aesthetic Appropriation*, [w:] *Disturbing Argument. Selected Works from the 18th NCA/AFA Alta Conference on Argumentation*, red. C.H. Palczewski, London and New York 2015.
- Hamilton A., *Pittsburgh Bridge Gets a 'Yarn Bomb' Makeover*, „Time.com”, 13.08.2013, newsfeed.time.com/2013/08/13/pittsburgh-bridge-gets-a-yarn-bomb-makeover/ [dostęp: 18.09.2016].
- Hays S., *Yarn-Bombing With Magda Sayeg*, „Smear Magazine” 5.04.2016, smearmagazine.com/yarn-bombing-magda-sayeg/ [dostęp: 1.09.2016].
- Ingarden R., *Studia z estetyki*, t. III, Warszawa 1970.
- Inspirowani Naturą, *Welniane bombardowanie*, inspirowaninatura.pl, 28.02.2014, inspirowaninatura.pl/welniane-bombardowanie/ [dostęp: 22.10.2016].
- Instytut Polski w Sztokholmie (*Polska Instytutet Stockholm*), *Agata Oleksiak (Olek) na Avesta Art 2016*, 2016, www.polskainstitutet.se/pl/olek_na_avestaart [dostęp: 7.10.2016].
- It's a Knit-In*, „Independent”, 23.03.2004, www.independent.co.uk/news/uk/this-britain/its-a-knit-in-65547.html [dostęp: 30.10.2016].
- It's a Stitch up: London Knitters on the Loose*, „Now. Here. This”, 2011, now-here-this.timeout.com/2011/10/21/knit-the-city/ [dostęp: 18.02.2016].
- Johnson R., Rose J., *Guerilla Woolfare: Against the Madness of Mutually Assured Destruction*, „Open Democracy”, 8.08.2014, www.opendemocracy.net/5050/rebecca-johnson-jaine-rose/guerilla-woolfare-against-madness-of-mutually-assured-destruction [dostęp: 13.10.2016].
- Kopke J., *Q&A with Ladies Fancywork Society*, denverartuseum.org, 2013, denverartmuseum.org/article/staff-blogs/untitled-60-signature-x-lfs-1 [dostęp: 27.09.2016].
- Krzysztofek K., *Zagłuszanie kultury masowej*, „Kultura i Historia” 2011, nr 20, www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3001 [dostęp: 25.10.2016].
- Mann J., *Towards a Politics of Whimsy: Yarn Bombing the City*, „Area” 2015, t. 47, nr 1.
- Mendecka G., *Wprowadzenie*, [w:] *Oblicza twórczości*, red. G. Mendecka, Katowice 2010.
- Modrzejewska-Świgulska M., *Badanie twórczości codziennej – perspektywa biograficzna*, [w:] *Metody badań pedagogicznych nad twórczością. Teoria i empiria*, red. K.J. Szmidt, Łódź 2009.
- Moore M., Prain L., *Yarn Bombing. The Art of Crochet and Knit Graffiti*, Vancouver 2009.

- Myzelev A., *Whip Your Hobby into Shape: Knitting, Feminism and Construction of Gender*, „Textile: Cloth and Culture” 2009, t. 7, nr 2.
- O’Farrell L., *How a Knitted Mouse Made Me a Craftivist*, [w:] *Craftivism. The Art. Of Craft and Activism*, red. B. Greer, Vancouver 2014.
- Richards R., *Everyday Creativity. Process and Way of Life – Four Key Issue*, [w:] *The Cambridge Handbook of Creativity*, red. J.C. Kaufman, R.J. Sternberg, Cambridge 2010.
- Saskie Trykoty, Portal Społecznościowy Facebook, www.facebook.com/SaskieTrykoty/timeline?ref=page_internal [dostęp: 22.02.2016].
- Simmel G., *Mentalność mieszkańców wielkich miast*, [w:] idem, *Most i drzwi. Wybór esejów*, Warszawa 2006.
- Solomon E., *Homemade and Hell Raising Through Craft, Activism, and Do-It-Yourself Culture*, „PsychNology Journal” 2013, t. 11, nr 1.
- The Big Breast Global Yarnbombing Event*, Portal Społecznościowy Facebook, www.facebook.com/The-Big-Breast-Global-Yarnbombing-Event-for-October-1st-2011-190588694313044/?ref=page_internal [dostęp: 12.10.2016].
- Tsai J., ‘Yarn-bombing’ Artists Hit a Number of Bay Area Cities with Unexpected and Whimsical Knitted Creations, „The Mercury News”, 29.09.2014, www.mercurynews.com/2014/09/29/yarn-bombing-artists-hit-a-number-of-bay-area-cities-with-unexpected-and-whimsical-knitted-creations/ [dostęp: 28.10.2016].
- Turney J., *The Culture of Knitting*, London 2009.
- Werle S., *Urban Knits*, New York 2011.
- Wilczak S., Szydelko kontra sprej, „Wysokie Obcasy” 14.04.2011, www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,96856,9400665,Szydelko_kontra_sprej.html [dostęp: 23.09.2016].
- Willis P., *Wyobraźnia etnograficzna*, tłum. E. Klekot, Kraków 2005.
- Wolniewicz P., *Szydelkowe Fanaberie ponownie w akcji*, „Więści Lubońskie. Niezależny Portal Mieszkańców”, 20.03.2016, wiescilubonskie.pl/szydelkowe-fanaberie-ponownie-w-akcji/ [dostęp: 13.10.2016].
- Powiatowa 17. 11/16*, „Powiatowa 17. Magazyn dla Mieszkańców Powiatu Poznańskiego”, TVP3 Poznań, 11 IV 2016, www.youtube.com/watch?v=j3h0YDFsWuc [dostęp: 13.10.2016].
- Wool Against Weapons*, www.woolagainstaweapons.co.uk/ [dostęp: 13.10.2016].
- Yarn Bombing. A Ball of Yarn Can Create Dreams, *Craft not War*, 2012, yarnbombing.com/2012/04/13/craft-not-war-7-2/ [dostęp: 23.02.2016].
- yarn graffiti documentary teaser.mov*, reż. S. Gonzalez 31.03.2011, www.youtube.com/watch?v=72icK-BED6A#t=40 [dostęp: 1.09.2016].

Summary

KNITTING THE SELF AND THE WORLD. YARN BOMBING AS A SOCIO-CULTURAL PHENOMENON

Knitting graffiti is a form of street art rapidly expanded and gained popularity around the globe. Yarn bombing is the practice of affixing knitted and crocheted works in the space of the town. This form of activity is not only an attempt to change the aesthetics of public space but also a kind of micropolitical action and the form of craftivism. In the

presented article I examine this colorful and “warm” form of graffiti by concentrating on issues such as knitting and identity, the importance of creativity in everyday life and yarn bombing as integrating aesthetic phenomenon.

Key words: *yarn bombing, graffiti, everyday creativity, identity, craftivism*